

gospodarske, obrtniške in narodne

Izhajajo vsako sredo po celi polji. Veljajo v tiskarnicijemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gld. 80 kr., za četrt leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

V Ljubljani v sredo 22. decembra 1869.

Gospodarske stvari.

Kako kmetijstvu pomagati v naših krajih.

Spisal P. N. Feuser.

Glavna pomoč kmetijstvu je gnoj. To vé vsak gospodar, vendar premalo ceni to zlata vredno resnico. Poglejmo le na Ogersko v tiste kraje, kjer imajo zemljo že samo po sebi gnojno; njim ni mar za to, da bi jim živina kaj gnoja naredila; oni orjejo in sejejo, pa pridelajo veliko, če jim le dež ob pravem času pomoči zemljo, ki je rodovitna sama po sebi.

Nekdaj Ogrji niso imeli niti dobrih cest niti železnic, da bi bili lahko izvaževali svoj žitni pridelek; zdaj delajo na vse kraje železnice, in čedalje več vozijo žita na vse kraje in tudi v naše, in to po taki ceni, da se mi ne moremo meriti ž njimi.

„Pridelujte tedaj tudi vi več in cenejše“ — tako nam kliče ta ali uni; al nobeden se nas ne usmili, da bi nam v našo sososko pripeljal kakih tavžent vóz gnojá!“ Tako slišimo tožit naše gospodarje.

Da bi nekteri gospodarji lahko veliko več gnoja imeli, ko bi vedeli ž njim pametneje ravnati na pametnih gnojniščih, to je gotovo; al o tem ne govorim danes; meni je že to všeč, ako gospodarji le spoznajo, da jim gnojá manjka.

Mnogi gospodarji še nikoli niso računili, po čem jih stane mernik rži, ovsa, pšenice, krompirja itd., ki ga domá pridelajo. Dokler pa tega ne vedó, tavajo v slepoti. To pa jim lahko rečem: čem več da pridelajo, tem cenejše jih stane njih pridelek. Da marsikomu mernik rži na 5 gld. pride, to je gotovo; al on še tega ne vé ne, in tako prodaja svoj pridelek v zgubo ali pa domá prav dragó svoj kruh je.

Da tedaj več pridelamo, treba, da dobro gnojimo svoje polje; več gnojá pa si napravimo s tem, da živini damo dosti klaje in da z gnojem pametno ravnamo na gnojniščih. Da pa gospodar more živini več klaje dati, treba, da je več pridelal.

Brez dobrega gleštanja živine nikakor ni mogoče koristno poljedelstvo, in to še celó ne v naših bolj goratih krajih, kjer zemlja po naturi svoji ni rodovitna. Živina pa nam bode čedalje več dobička donášala, saj se vidi, da je mesó čedalje draže, in to zato, ker so se jeli Ogrji z živinorejo manj pečati in svoje pašnike predelujejo v njive.

To pa naj nas opominja, da se mi na vso moč vržemo bolj na živinorejo.

(Konec prihodnjič.)

Vélikí zbor družbe kmetijske kranjske

24. novembra.

(Dalje.)

Zboru se potem naznanja, da je gosp. Jan. Mah iz Zlateneka na Dolenskem družbi naznanil nadaljevanje svojih skušenj s svilnimi črviči, „Yama maí“ imenovanimi, ki se redijo od hrastovega perja. — Po teh skušnjah je prišel on do tega, da je gotovo, da 1) ti črviči so tako trdne in zdrave nature, da se morejo brez strahú pod milim nebom izrežati, 2) da je mogoče prav obilo svile (žide) pridelati, in 3) da niti hrastovo grmovje niti hrastov gozd po njih ne trpi nikakoršne škode v lesu. Al ker vsak svilorejec nima hrastovega gozda, zato pa mora te črviče z listjem rediti. Kdor pa ima velike hraste posekati ali velik del hrastovega gozda, ta se pregreší zoper dobro gospodarstvo, ako onega dela listja, ki se sme hrastovim drevsom brez škode vzeti, že ne pobere prejšnjo spomlad in ga tem črvičem ne poklada ali pa v ta namen ne prodá; polovico več dohodkov si lahko nakloni od svojega drevja s tako porabo hrastovega listja. —

V imenu glavnega odbora poroča dr. Orel o vprašanji, ki ga je c. kr. deželna vlada po ukazu minister-skem stavila do družbe: kateri čas je z ozirom na poljska dela najpripravniši, da se rekruti za 8 tednov pokličejo na vojaške vaje. Glavni odbor, ker je ministerstvo reklo, da zimske mesece nikakor ne morejo biti vojaške vaje pod prostim nebom, je gledé na kmetijska opravila na Kranjskem nasvetoval, da vsak drug čas bila bi škoda velika, ako bi se kmetiški fantje odtegnili poljskim delom, samo z manjšo škodo se more to zgoditi od srede meseca vélikega travna (aprila) do srede meseca rožnika (junija). Po živahni razpravi je obveljal ta čas.

Po predlogu viteza Gutmansthalá bode prihodnji občni zbor kmetijske družbe meseca maja; sicer naj pa se glavnemu odboru želja izrekuje, naj bi vsako leto, ako je mogoče, bilo po več občnih zborov.

Družbin odbornik J. Seunig poroča o sredstvih, po katerih bi se dala reja kónj povzdigniti. Predlogi njegovi so bili trojni: 1) naj se osnuje posebno društvo v ta namen, 2) naj se ministerstvo kmetijstva prosi denarne pomoči, in 3) naj se izdá podučna knjižica. — Vitez Gutmansthal dodaja še en nasvet, namreč ta, naj kmetijska družba v dogovoru z mestnim magistratom dela na to, da bode v Ljubljani en poseben konjski sejm. Deželni glavar dr. pl. Wurzbach podpira ta predlog, rekši, da kranjska dežela je nekđaj imela lepe konje in da sedanji živinski sejmi, mešani s sejmom goveje živine, ne vstrezajo povzdigi konjske reje. — Dr. Jan. Bleiweis v tem, da se reče: „posebni konjski sejmi naj bodo“, ne vidi nobenega pomočka

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi polji. Veljajo v tiskarnicijemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gld. 80 kr., za četrť leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrť leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

V Ljubljani v sredo 29. decembra 1869.

Gospodarske stvari.

Veliki zbor družbe kmetijske kranjske

24. novembra.

(Konec.)

Vitez Gutmansthal je vprašal, kako stoji z napravo učilnice sadje- in sviloreje na Dolenskem? Deželni glavar dr. Wurzbach mu odgovori, da ta stvar je v rokah deželnega zbora, se pa letos ni mōgla še rešiti. — Grof Lanthieri iz Vipave ponudi grad na Slapem in nekoliko oralov zemlje v napravo učilnice za vinstvo. Na predlog deželnega glavarja je zbor to ponudbo sprejel z očitnim izrazom hvaležnosti in odboru nalog dal, naj to zadevo do konca dožene.

Viši gozdnar gosp. Scheyrer, oni mož, ki je lepo gozdarsko knjižico „Navod“ spisal našim gospodarjem, je družbi izročil modél železnice, po kateri se more prevaževati les; družba bode ta modél darovala gospodarski šoli v Šneperku.

Dr. Jan. Bleiweis nasvetuje v imenu odborovem kmetovalce, kateri naj se ali zavoljo posebne marljivosti v sadjereji, ali pa v reji murbovih dreves s sreberno svetinjo počastijo; ti-le so:

gospodar Blaž Brgant pri sv. Tomažu v selški fari;

gospodar Jožef Mulej iz Studenčica na Gorenškem,

gospodar Jože Povše iz Zaboršta na Dolenskem, gospodar Jože Tifolt iz Golobinjeka na Dolenskem.

Zbor je soglasno pritrdil predlogu, da se imenovanim sadje- in murborejcem podeli sreberna svetinja.

Po predlogu dotičnih podružnic so bili gospod Edvard Schaffer iz Vinjgorice na Dolenskem, gosp. Fr. Seraf. Hudovernik iz Radolice in pa grof Lanthieri iz Vipave poslavljani s častno diplomom za sadje- in svilorejne zasluge.

Ko je bilo več častnih in dopisovalnih udov izvoljenih (prave ude voli po družbinih pravilih glavni odbor sam), se je končala seja zvečer ob 6. uri s tem, da je po predlogu Gutmansthalovem zbor zahvalo izrekel s živahnimi živio-klici dr. Costi zato, da je leto in dan umno in prevdarno, marljivo in neutrudljivo vodil opravila glavnega odbora.

Kako kmetijstvu pomagati v naših krajih.

Spisal P. N. Feuser.

(Konec.)

Prvo, česar nam je treba, je to, da izrejamo dobro živino in si le lepa teleta pridržimo za pleme. Da pa taka teleta dobimo, je treba le lepih dobrih krav, in

te voditi le k dobrim juncem. Se vé, da v enem hipu ne moremo vseh naših krav nadomestiti z dobrimi; al kar je slabih in grdih juncev (bikov), te saj odpravimo in če tudi nam to stroškov prizadene. (Nekdaj so pri nas soseske v združbi imele bike za pleme, — od tod senožeti, ki še dandanes imajo imé „bikovine“; kako da so te koristne „španovije“ nehale?)

S tem, da si oskrbimo dobre krave in bike, pa še ni vse pri kraji, treba je tudi skrbeti, da breje krave dobivajo dovolj klaje, in da teleta pridno gleštamo, — zato pa je dovolj krme (klaje) treba poleti in pozimi. Skrbimo tedaj za pridelovanje klaje, ktera se v bolj goratih krajih dobro sponaša zato, ker detelji in travi ne manjka vlage.

Škoda, da štajarska detelja ne trpi več let! Imenujejo jo sicer triletno, al to je preveč rečeno. Štajarska detelja je gosta in čvrsta prvo leto, ko se seje, in drugo leto je najbolj rodovitna; tretje leto pa že pešati začne, koreninice njene odmrjó in zaraša se plevel; tako gré več let naprej, ako se štajarska detelja pusti.

Zato je dobro, ako z deteljo vred sejemo še družih trav, da je deteljišče po njih lepo in izdatno.

Če imamo globoko, nekoliko apnato zemljo, dobro pognojeno in brez plevéla, in lega našega polja ni v takem kraji, kjer ostra burja piše, ondi sejmo lucerno (nemško) deteljo, ktera veliko let strpi, in kjer po 4 do 5krat na leto kositi moreš. Nemške detelje se kakor štajarske kakih 30 funtov na oral (joh) seje pod kako žito, ki pa mora redko sejano biti, da se koreninice te detelje prav močno razviti morejo.

Če pa gospodar svoje polje ima na solčnih, strmih krajih z veliko apnenika, in če tudi dobra zemlja ni globoka in je bolj peščena, ondi naj seje esparseto (turško deteljo); le mora za-njo zemlja taka biti, da svoje dolge korenine, kakor nemška, lahko požene do 10 in še več čevljev globoko. Zato nemška in turška detelja ne vsahnete v suši tako lahko kakor štajarska, ker v globočini dobivate mokroto. Esparsete se seje 8 do 10 mernikov na oral (njeno seme je veliko debeleje od navadnega deteljnega semena); sej jo zgodaj spomladi pod kako žito in povleci jo. Turška detelja strpi toliko let kakor nemška, kosí se pa vsako leto le enkrat, al ta košnja je zdatna in turška detelja je najbolj tečna med vsemi. Kar je še po košnji izraste, dá se živini popasti, al nikoli ovcam, ki turško in nemško deteljo pokončajo.

Naj zdaj po vsem tem povem še, ktera deteljna in travina semena se dajo dobro mešati za setev.

Za bolj vlažne (mokre) kraje je na oral (joh) polja treba: 5 funtov štajarske detelje, 5 funtov rumene mermulike (gelber Hopfenklee), 4 funte bele detelje (Bastardklee), 10 funtov mačjega repa (Thimotheusgras),

6 funtov pasje trave ali glistnika (Knaulgras) in 12 funtov laške pahovke (ital. Raigras) — skupaj tedaj 48 funtov.

Za srednja, bolj peščena in ne presuha polja vzemi na en oral: 5 funtov štajarske detelje, 6 funtov rumene mermulike, 5 funtov bele detelje, 10 funtov turške detelje, 4 funte mačjega repa, 10 funtov više kostrebe (hoher Wiesenschwingel), 10 funtov pasje trave in 8 funtov laške pahovke, skupaj 58 funtov.

Za suha, pusta polja, zlasti če imajo veliko apnenika, na en oral vzemi 20 funtov turške detelje, 12 funtov rumene mermulike, 6 funtov bele detelje, 10 funtov više kostrebe, 10 funtov pasje trave, 6 funtov ovsenega lata (Haferschmiele) in 6 funtov tratnice (Rispengras) — skupaj 70 funtov.

Gospodarska novica.

* Živinska sol kakor sol za gnojenje na Francoskem je po novi postavi davka prosta. — In pri nas? — pri nas je še ne dobiš ne!

Besedica o popisovanju ljudstva in živine.

Po postavi od 29. sušca t. l. se ima v vsem cesarstvu šteti ljudstvo in domača živina (konji, osli in mule, goveda, ovce in koze, prešiči in čebele).

Da se na tanko izve število vsacega kraja, vsake dežele in cele države, morajo se vsi ljudje (otroci in stari, vseh stanov) popisati, popisati pa tudi živina domača.

Da pa je popis natančen, in da velja za leto 1870., mora se v vseh krajih in v vseh deželah dovršiti ob enem, zato je po poduku, ki ga ima zdaj že vsak hišni gospodar v rokah, ukazano, da ta popis se mora povsod narediti zadnji dan tega leta, to je, 31. decembra (grudna).

Kako se ima ta popis narediti, kaže poduk, ki ga je dobil vsak hišni gospodar, kateri je odgovoren zato, da se popis na tanko naredi tudi pri gostačih njegovih in sicer pri vseh ljudéh, kateri v njegovi hiši stanujejo 31. decembra, če tudi le mimogredé in po naključbi. Gostačem mora hišni gospodar že 29. dan t. m. izročiti naznanilnico in jim pomagati pri popisovanju.

Ker mora popis natančen biti (zakaj če ni natančen, nima številenje nobene vrednosti), bo imel ž njim hišni gospodar precej sitnega dela, pa tudi župani ga bojo imeli; al treba je se tej sitnosti podvreči, kajti kdor se popisu umakne, ali kaj neresničnega pové, ali kdor kaj zanemari, kar postava ukazuje, tega čaka kazen v denarjih od 1 do 20 gld., ali pa, če tega plačati ne more, zapor od 1 do 4 dni.

Slišali smo že, da se nekteri tega popisovanja bojé, češ, da pa iz tega pride spet nov davek.

Res je sicer, da ima ljudstvo po pravici strah pred novimi davki, ker že veliko let nismo sreče doživeli, da bi z davki nazaj šli, zmiraj gremo le naprej. Al pri tem popisu ne gré za davek, ampak le za pozvedbo, koliko nas je ljudi in koliko živine v celem cesarstvu in v vsaki deželi. Čudno bi bilo, da ne bi vedeli, koliko duš šteje naše cesarstvo, ker vemo, koliko jih šteje francoska, angleška, ruska in vsaka druga država. Čudno bi bilo, da bi ne vedeli, koliko duš ima kranjska, koliko štajarska, koroška, primorska dežela in tako naprej; ko bi tega ne vedeli, ne vedeli bi, koliko nas je Slovencev, koliko Lahov, Nemcev itd. Po celem svetu je tedaj starodavna navada, da od časa do časa — večidel od 10 do 10 let — se štejejo ljudje, pa šteje se tudi živina, kajti tudi to število je treba vedeti v mnogoterih zadevah.

Zadnji popis v našem cesarstvu je bil pred 12 leti — leta 1857.

Politične stvari.

Avstrija in poroštvo njenega obstanka.

(Konec.)

Ko je, kakor smo zadnjič povedali, dr. Fischhof popisal narode avstrijske, pride do tega, da Avstrija, zmes mnogovrstnih narodov mnogovrstnih dežel, ni enojna država tudi danes ne, kakor nikdar ni bila. Bach in Schmerling, možá stare šole, sta mislila Avstrijo krepčati s tem, da sta vse politično življenje v središče (na Dunaj) vlekla; kaj pa sta s tem dosegla, vidimo dandanes dosti očitno. Avstrija ni enôta; ona je, kakor Šuzelka pravi: „država več držav, prestol več prestolov, krona več kron“. Le v tem velikem smislu mora Avstrija močna biti, sicer hira in konec vzame.

Narodnost je klic in zahteva sedanjega stoletja; narodni duh giblje ves svet in tudi manjše narode, ki hočejo ravnopravni biti z večimi. Le narod v otročjih letih ali narod starikast pripušča, da se mu njegov jezik jemlje; narod pa v možatih letih se krepko drži svojega jezika, s katerim se je na svet rodil in raste, in s katerim tudi umreti hoče. — Neumno je, ako kdo trdi, da národno gibanje ovira napredek, in če bi prepira zarad jezika ne bilo, da bi urno napredovala omika. Ako bi to res bilo, tedaj bi tudi svet moral biti le ena velika planjava, in ne smelo bi biti nobenega morja, nobene gore itd. To, kar na videz deželo od dežele loči, veže ju le še bolj skupaj, da drug družemu daje, kar domá ne prideluje. Naj Nemci ne silijo svojega jezika drugim narodom in zlasti Slovanom ne, sicer jih silijo v panslavizem, v Rusijo.

V različnosti svojih narodov hranuje Avstrija svojo moč, a v tej različnosti je tudi njena slabost, ako ne dá vsacemu narodu popolnoma to, kar mu gré.

Da se Avstrija kot država narodov krepko osnuje, ne sme noben narod drugemu podložen biti, kajti nič ne žali naroda bolj kot tuje gospodstvo; naj tujec podložniku daje svobode na kupe, on ne mara za-njo, ker se mu „gospoda“ dela. Zato mora tudi država tako osnovana biti, da je vsak narod samostojen, in ker tako imenovana federativna (zvezna) ustava daje vsacemu narodu potrebno samostojnost, zato je taka ustava edino naravna v Avstriji.

Dr. Fischhof potem našteva imenitne možé, ki so že od leta 1809. se poganjali za tako sistemo, in med temi nahajamo celó tistega možá, kterege liberalci za svojega malika imajo, kedar cerkvene svetinje podira: dr. Mühlfelda; o tem pa molčijo kakor zid!

Po vsem tem primerja dr. Fischhof našo Avstrijo s Švajco; ona — pravi — je republikanska (ljudo-vladna) Avstrija v mali meri, Avstrija pa je monarhična (samovladna) Švajca v veliki meri. Švajca se je blizo takrat začela kakor Avstrija, le 25 let je razločka. Obé državi, ki boste kmalu 600 let stari, ste izrastli iz Nemčije in ste pozneje samostalne postali. V Avstriji ni samo en narod in ni samo ena dežela; obé ste zmes več narodov in več dežel, ki so se v teku časa deloma na mirni poti, deloma po vojnih pridobitvah združile, in ki so vkljub tej zvezi narodno zavest in deželno posebnost ohranile. V obeh državah so bile mnogokrat državnopravne homatije; tudi v Švajci, ki ima Nemce, Lahe in Francoze, so bili narodni razpori, tudi v Švajci so bili boji; kakor je Bachovo gospodarstvo stisnilo Avstrijo pod eno kopito, tako je Švajca morala nositi francoski jarem, dokler se ni leta